

ԻՆՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄԱՅԿ

Տարիան գին 10 րուբլ, կես տարվան 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում դրվում են միմյանց հակադրատես մեջ:
Ոտարարացրացիք դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Маяк»

Խնայարարությունը բաց է առաջադրանք 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարությունը բնականում է ամեն ինքուով:
Յայտարարությունները համար վճարում են
խորանային քաղաք 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԿԱՅԻՆ ԻՆՆ

Առաջադրանքները:—Ե, և քիմիա և օրինակ:
Ընդհանուր ուսուցական ժողովը Թիֆլիսում, համակ
Հոշույց: համակ հոր-հայտություն: համակ Գրականություն:
համակ: Գրականություն: հայերեն քերականություն:—Վաճառի
հեղափոխություն:—Յայտարարություններ:

ՈՒՍՈՒՅՁԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

II

Երբ դառնանք դեպի մեր
ուսուցչական ժողովները և տես-
նենք ի՞նչու և ի՞նչ նախապատ-
րաստություններ են հարկադր
մեզ:

Եմուր հաւաքվելու են ու-
սուցիչներ, կը հաւաքվեն մի եր-
կու հարիւր մարդ, գուցէ աւելի
կամ պակաս, կառավարվին ան-
թիւ հարցեր: Մենք չունենք
պրոգրամներ ոչ տարրական, ոչ
միջնակարգ, ոչ արական և ոչ
իգական ուսումնարանների հա-
մար մեր ուսումնարանների կազ-
մակերպություններ մի խաօս է
ներկայացնում:

Մեր ուսուցիչները առաջին ան-
գամ պետք է հանդիպեն մի-
մեկին, առաջին անգամ պետք է
խմանան միմեկանց կարծիքները,
առաջին անգամ պետք է լսեն
զանազան դատողություններ այլ
և այլ հարցերի վերաբերությամբ
և վիճեն. այստեղ առաջին ան-
գամ պետք է խմանան թէ՛ գա-
նազան դպրոցներում այս կամ
այն դասագիրք է գործածվում
և այլն և այլն:

Երբ այսինքն ընդհանուր ժողով-
ներում մեծամասնությունը ան-
շուշտ պետք է լռէ, անկարելի է
որ ամեն մէկը դատէ, վիճէ,
որովհետեւ դա կը լինէր մի բա-
րիկնեան խառնակություն. բոլոր
հարցերը նոր են և բազմաթիւ,
կարծիքներ անթիւ են:

Երբ տեսակ ժողովներում կը
հանդիսանան երկու երեք մարդ,
նրանք կը վիճեն, մնացածները
ակամօքները վեր թողած պետք է
լսեն: Գուցէ մի քանի իբր թէ
որոշած հարցերի արձանագրու-
թեան տակն էլ կը ստորագրեն,
բայց ի՞նչ օգուտ: Կրանց չը յա-
ջողվեց իրանց կարծիքը յայտ-
նելու:

Նեղ այս կամ այն առարկայի մա-
սին, այն կարծիքը չը մերժուեց.
նրանք վերադառնում են իրանց
տեղը և շարունակում են իրանց
գործը առաջուպէս:

Մեզ հարկաւոր է ամենքի
կարծիքը, ընդհանուրի և ոչ ան-
հատների ձայնը, մեծամասնու-
թեան պահանջները, առաջ հար-
կաւոր է իմանալ ի՞նչ կայ մե-
զանում և նա ի՞նչ գրութեան
մէջն է և ապա մտածել ի՞նչ
պէս պակասը լրացնել, վատը
լրացնել: Մենք համոզված ենք
(և մինչև անգամ հաստատ դի-
տենք), որ կան ուսումնարաններ,
որոնց մինչև անգամ գոյութիւնը
մեր թեմական տեսուչներին յայտ-
նի է, ուր մնաց նրանց լաւ ու
վատը:

Մենք այդպիսի ժողովներով
ոչինչ չենք որոշել, եթէ չենք աշ-
խատի մեր ուսուցիչներին նախա-
պէս միմեկանց հետ ծանոթացնել,
մեր այլ և այլ ուսումնարանների
վրա գաղափար տալ և այլն և
այլն: Մենք չունենք այնպիսի
մասնու, որ կարողանար գրան ոչ
թէ լիովին, այլ մինչև անգամ
մասամբ ծառայել. մեր գաւա-
ռական թղթակիցների, մեր ու-
սումնարանի գործը լաւ է գնում,
մեր իգական դպրոցի բանը
բուրթ է և այլ տեսակ խօս-
քերից շատ բան չեն հասկանայ,
ուսումնարանների վրա գաղափար
չեն կարող կազմել. մեզ հարկա-
ւոր է ուրիշ միջոցի գիտել, մի
միջոցին որը գուցէ շատերին
խորթ թուի, բայց դա միակն է
և մեր կարծիքով անհրաժեշտ է:

Կիրով

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՐ ՈՒՍՈՒՅՁԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻՄ

Ինքնեզոքներն Մշակե՛ 142-րդ հա-
մարից յայտնի կը լինի, որ զօրստոս ամ-
սին (6-ին) Թիֆլիսի և գուառնիքից
կամ ուսուցիչների մի խումբ պատահական
կերպով ունեցաւ Գալանեան դպրոցում ե-
րեք միմեկանց հետից մանկավարժական
նիստ՝ գաղափարներ ինքնինքնի վերաբերու-
թեամբ ընդհանուր խորհրդածութիւններ
անելու: Երբ ժողովներում ի միջեւ այլոց,

ճնեց և մի բաղաւոր միտք կազմել 1881
թիւ տարային արձակուրդին մի ընդհանուր
ուսուցչական ժողով մի գաղափարների ընդհա-
նուր բարեկարգութեանց նպատակով, սորա
համար, այդ ժողովը որոշեց՝ ներկայ 1880
— 81 ուսումնական տարուպ ընդհանուր
թեմ, վերաբերուէ պ. Գեորգ Բարխուդա-
րանցի ընտրութեամբ, կազմել Թիֆլի-
սում երկու յանձնաժողով՝ ուսումնական
— նախապատրաստելու ապագայ ընդհանուր
ժողովը պարագայում ինքնինքնի և տնտե-
սական — հօգուտ ընդհանուր ուսումնա-
կան ժողովի ծախքերը: Թեմ վերաբե-
տուէ պ. Գ. Բարխուդարանցը սկսեց իր
գործունէութիւնը հոկտեմբերի 6-ին, հրա-
ւերելով այդ երեկոյ, ժամի 7-ին, 42 ան-
ձինք, զիտուարացի տեղւոյս երկուսը գրա-
րոցների ուսուցիչներ և տեսուչներ, նոյն-
պէս և մի քանի մասնաւոր անհատներ:

Ժողովը այդ երեկոյ պիտի զաղվէր ու-
սումնական և տնտեսական յանձնաժողով-
ների ընտրութեամբ:

Այլեւհայտ ընդհանուր ժողովը յաջող-
վեալ մասին, յայտնվեցան մի քանիների
կողմից զանազան պիտիւնաւորական կար-
ծիքներ, զիտուարացի ծախքի վերաբերու-
թեամբ, բայց այդ չորսուշափ ամպը ինքն
բոտ ինքնան փարսովեցաւ, երբ մէջ եկաւ
աշխատանքի բաժանման գեղեցիկ սկզբու-
նը: Դժուար էր թուում տնտեսական յան-
ձնաժողովի համար հայկաթիւն այն օր-
մարը, որ պիտի ծախսվէր զանազան թիւ-
մերի բազմութիւն ուսուցիչների վրայ, բայց
ժողովը երկար վիճարանելուց յետոյ եկաւ
այն եզրակացութեան, որ Թիֆլիսի տնտե-
սական յանձնաժողովը հօգուտ է միմյան
Թիֆլիսի թիմի այն ուսուցիչների մի ամ-
սուոյ ծանապարհածախար և անուրը (բը-
նակարան կայ), որոնց հողաբարձութիւնները
կամ հասարակութիւնները միջոց չունեն
հօգուտ այդ ծախքերը, որի համար և
որոշվեցաւ ստանալ թեմ վերաբերուէ այդ
տեսակ ուսուցիչների վիճակագրական թիւերը:
Բացի տարանց յանձնակցաւ թեմ վերաբե-
տուէ Գ. Բարխուդարանցին գրադրութիւն-
ներ բացելու միւս թիւմերի վերաբերուէների
հետ՝ տեղեկանալու, թէ կը կամենան ար-
դեօք այդ թիւմեր ուսուցիչները, վերոյի-
շեալ պայմաններով, մասնակցելու ընդ-
հանուր ուսուցչական ժողովին, այնպէս որ,
եթէ միւս թիւմերի հողաբարձութիւնները,
կամ հասարակութիւնները չը յանձն առնեն
իրանց ուսուցիչների մի ամուսայ ծանա-
պարհածախար և անուրը հօգուտ, այն
ժամանակ ժողովը պիտի սահմանափակվի
միմյան Թիֆլիսի թիմի ուսուցիչներով:

Երբ այդ երեկոյ ժողովը հասաւ իր
նպատակին ընտրելով տնտեսական (5—6
հօգուտ) և ուսումնական (30 հօգուտ)
յանձնաժողովը:
Հոկտեմբերի 13-ին, երեկոյան ժամի
7-ին, գործաւ Գալանեան դպրոցի մի
անտեսական հաւաքվեցան առաջին ան-
գամ ուսումնական յանձնաժողովը անգամ
նկրը իրանց անկիւնի վրա խորհելու: Երբ
ժողովը նայեցաւ կարճէ է ասել, ունեցաւ
իր արդիւնաւոր փառանքը: Երբ ժողովում
ընտրվեցան չորս յանձնաժողովներ՝

ա) Ընդհանուր ուսուցչական ժո-
ղովի պարագմանց համար մի ծրա-
գիւր կազմող յանձնաժողով հետեւեալ
անձինքներից՝ Լեւոն Բարխուդարանց, Գե-
որգ Բարխուդարանց, Սեփանուս ա. ք.
Տեր-Ստեփանեան, Վեդիկ Տեր-Ընդ-
սանդրանց և Կարապետ Թեմաբաղանց:
բ) Օրինական դպրոցների համար
երեք անգամ զանազան ծրագրով ծրա-
գիւր կազմող յանձնաժողով հետեւեալ
անձինքներից՝ Կարապետ Թեմաբաղանց,
Լեւոն Տեր-Յակոբանց, Յով. Չիլի-
նեանց, Լեւոն Գալանեանց և տեր-Լը-
սէն Բարաթուանց:

գ) Միջնակարգ դպրոցների հա-
մար ծրագրի կազմող յանձնաժողովը
հետեւեալ անձինքներից՝ Լեւոն Կալա-
պետան, Սեփանուս Գալանեան և
Կիւ. Խորովանց:

Ընդհանուր հարցեր որոշող և
թեմական վերաբերուէներին հա-
ղորդող (վարչօրը մշակելու համար) մա-
նաժողովը հետեւեալ անձինքներից՝ Ընդ-
սանդր Բիւրժեանց, Լ. Կեղեկեանց և Յ.
Կալանեանց: Եւ այժմ բաւական ենք
համարում այս համառոտ տեղեկութիւնը
հարցողները հասարակութեան և մասնա-
ւանց մեր պաշտօնակիցներին, իսկ հետե-
ւեալ համարներում շուտ շուտ կը դառ-
նանք դեպի այս ամենակարգ ինքնինքն:

Արդեւ չար յանձնաժողովները ի-
րանց աշխատութիւնները նախ կը ներկա-
յացնեն Թիֆլիսի ուսուցչական ժողովի
ընտրութեան, իսկ յետոյ՝ ընդհանուր ու-
սուցչական ժողովին:

Թ.

ՆՈՒՍՈՒՅՁԱԿԱՆ

9 հոկտեմբերի

Կարապետ աշխարհագրական գիրքը, նրա
պատրաստութեան արդիւնութիւնը և բնա-
կիւնի վերաբերուէ տնտեսական արհեստների
միջոցով զիտուարացի ծախքի վերաբերուէ
միջոցով ընտրելու մանրամասնութեան նկա-
րագրելու հարկաւորութիւն չենք գգում
քանի որ շատ է խափած այս մասին թէ
ժողով անցանկերում լրագրութեան մէջ,
և թէ վաղ ժամանակները պատմագրանց
մէջ: Բայց իմ նպատակն է Կարապետ վրա
մի կարծ հայեացք ձգել և մի քանի միջին
կէտեր պարզել իմանալու համար թէ ինչ
զգալի տարբերակ երեւոյթ կայ սրտ տնտե-
սական հանգամանքներում, և թէ պատ-
ճառները ինչն են:

Եթէ Կարապետան կայ մի բերքի,
որդուանց և կիւնայի ամենայն յարմարու-
թիւններով ծախ երկրի, յայտնի է որ բոլոր
ընց առաջնակարգ ասորիանում եղող
Կարապետ և թէ կայ անդրկովկասում
մի ժողովուրդ, որը կարող է իր քրոնիքի
ընդեւ հողից հրաշալիքներ արտադրել:
Հանրամասն իրողութիւն է, որ դրանց
յետադէմ է իր կուլտուրական զարգա-
մանը: Կարապետ ազգաբնակչութիւնը
Կարապետի գիւղացին խորշէ և անգոր-
ծութիւնից, և կը խորշէ. նա իր բնա-

նեկան երջանկութիւնը ընդունել է և կրնա զուէր աշխատանքի գաղափարի հետ գտգտութեամբ: Կա այն սկզբունքի հետ չէ հաշտուիլ, թէ աշխատանքը կարող է անհատական անվտանգութիւնը ստորացնել, ինչպէս կը կարծեն մի քանի բացառութիւն կազմողները:

Եթէ փորձելու համար մէկը աշխատանքը զիւրացու ձեռքից խլէ նրա բաժնը և աշխատանքի գործիքը կազմող միւս առարկաները, և այդպիսով առիթ տայ մի քանի օր անգործ մնալու, այնուհետեւ նոյն գիւղացին իրան կը ներկայացնէ մի անգլայ մարմին: Սրովհետեւ նա ինքեան որ ներկական օգուտ և նշմարուած աշխատութեան մէջ, նոյնքան էլ բարոյական և ֆիզիքական օյժ ու առողջութիւն է ստանում: Դարբարդի զիւրացին գիտէ թէ ինչ անհամեմատ առաւելութիւն, և ինչ գերանքից արգասաբերութիւն ունի իր հայրենիքի հօրը, որի մէջ ծննդի է, սովոր և կենսի է անցկացնում: Կա գիտէ որ նոյն հօրը կարօտ է միայն մի աշխատող ձեռքի, և ահա նա իր վրա գործադրված ջանքի փոխարէնը մէկին հարկադրաբար կը վարձատրէ աշխատողին, որի իւրաքանչիւր մի կամ ինչ քրոնիքը փոխարէն կը տառայ այնքան վարձ, որքանի փա համեմատաբար ուրիշ երկրներում շատ տարեկան ընթացքում մեծ զոհարբութիւններ են անում:

Ով որ առիթ է ունեցել ծանապարհորդել Վարաբարի ընդարձակ գաղափարները, և գտնէ հարեանցի կերպով գննել նրանց աշխարհագրական դիրքը, չէ երկմտի մեր ասածների ճշտութեանը վրա: Հուշուց գէպի Վրացի ափուները Քաբայի լեռանոցով անցող ծանապարհով ով առիթ է ունեցել իրենեկին այն էլ յայտնի և օգոստոս ամիսներում, տեսած և զարմացած կը լինի, թէ ինչպէս բնութեան խորմարութիւնները մարդկային աշխատող ձեռքերի հետ միացած որպիսի հրաշալիքներ են արտադրել հողից: Եթե որդի ուղղութեամբ լայնաարած մայրքում մի անուշակ հող չէ գտնուի, որ լեռնամեր աշխատանքի գիւղացու արօրին ենթարկված չը լինի: Օրվայ ամենատեղ միջօրին, ծանապարհորդը արեգակի կիզիչ ճառագայթներից պատառաքվում համար, կարող է մինչև անգամ մանկ գործին հայայական հասկերի ներքոյ և հանգստանալ: որոնք խիտ առ խիտ բարձրացած, և միմեանց զուգահեռ սեղմած կազմում են մի կատարիալ փռան, ուր արեգակի կիզիչ ճառագայթի տղիքութիւնը հազել թէ կարող է մուտք գործել:

Բնութեան այս տեսակ առատօրէն բարեբներ շնորհած լինելը Վարաբարի գիւղացին լաւ հասկանալով չէ խնայում և այն պարտականութիւնը կատարել որը կանխած է իրանց: Ուստի այս համար չորս գործադրութեան հետեւանքն ու արդաքիքը իւրաքանչիւր մարդ չէ դժուարանայ երեւակայել: Թէ որպիսի առատութիւն և լուսութիւն կը լինի: Սակայն ցաւ ի սիրտ կանեք, որ այստեղանային Վարաբարի աղքատ դասակարգի ներկայիս միջոցներին համապատասխան չէ այսօր ուսուցանող օր և իցէ միջերէ գինը: Թէ ինչու մե և պատճառը, այդ կը պարզէ հետեւելու:

1879 թուականը անցաւ գնաց, բայց նրա արարածիկը հարուածը, նրա բոլորի վրա ազած տխուր տպագորութիւնը և նրա ընթացքում կատարված արտադրութեան արդարանքի երեւակայութիւնը կը մնան անմոռանելի: Նոյն թուականը շատ քա-

նեւ թողնեց մեզ համար յիշելիք, բայց նա շուշուկների վրա այն տպագորութիւնը թողեց, թէ կարող են մի և նոյն ձախող գէպերը պատահել յաջորդաբար իւրաքանչիւր տարի: Եւ այսինքն երեւակայական գաղափարից բխած, Հուշին ներկայացնում է այսօր հին նահապետական դարում երկրագործական ճշգրիտ պատկերը: Կարծես արանց մի հնգվեղի-գիւղիկի մարդարեւցած լինի, թէ եօթին տարեկան ընթացքում երկիրը կապկուէր է, և մի շէշ անձրեւ անգամ երկրի արջանդը չէ տեսնուել: և ահա շուշուկից այսպիսով պատրաստվում կարծես զիմաւորելու այն տարեկան եօթնամեայ թշուառութեանը, որը կրեց հինաւուրց Երկրագործը:

Բայաւրացին հրապարակում (որի մասին խոստանում եմ մի այլ անգամ խօսել և ընկերացողներին ծանօթացնել մեր այդ բրիժայի նշանակութեանը հետ) ուր որ գիտաւ, ում մօտ կանգնես, այն կը լսես թէ անպակը պէտքայ 200 կամ 300 փութ գործին առնում ամբարս լցնում, որ բուզիս բոլ ինի: Թահրիցը բրեւումայ էս ձմեռնալ Հոգը թանկ ա ինելու: Եւ մեր քաղաքացիներն որոմանդութիւնը, որոնց ունեւոր գասակարդը միմիայն այս յառաչեկայ ձմեռվան համար ուսուցեց պատրաստութեան վրա է խօսում: և որի կեղեկ ներքոյ 3-4 տարեկանի համար պաշարել ղէններ են միջերում: Հուշուցի աղաներից իւրաքանչիւրը մի մի գործակատար բռնած գիւղիցից ցորեն, գարի և այլն մեծ քանակութեամբ առնել են տալիս: Եւ եթէ մի գիւղում երկու ցորենի հանդիպում են միմեանց, մէկի հնարքը միւսի գործը արգելու մասին առիթ է տալիս իրենց անաւորի միջերի ցնի թանգանալուն: Հիշածս պատահել է ինչ հայր ատաւ ջարդիկ գիւղացի այլեր կամ ցորենի բերողներին, թէ արդեօք ինչու են օր ըստ օրէ կենսի այդ ամենասահմանաւոր առարկաների գինը բարձրացնում, որն անմասնելի է դառնում չբարձր գասակարգին, մինչդեռ այս տարի իրենց հունձը չափազանց առատ է եղել: Երանք ինչ պատահանում են, թէ այս գէպում յանդարտ չար չարժիքը քաղաքացի են, և նրանք պայտիի ճիշտ փաստեր են բերում իրենց ասանքը պաշարեցանքի, և որպիսով մարդ արհամարհանք է զգում գէպի շուշուկին: Գիւղացին ասում է ինչպէս էժան փաճառեմ ալիւր, մինչդեռ իմ գիւղումը տանս գրան առնուում ցորենը մի և նոյն գնովն հարգաբար խնդրողներ կան: Իսկ ստտ միմէլ՝ կարող եմ նոյն ցնից որ և է ղէնում անել: Եւս աշխատող մարդ այն համոզմանն է հասնում թէ կարելի է մի ընդգրգում մեր քաղաքացիներին ստիպում լինի այսպէս վարվելու, որը ամօթ է բերում բնահատուր մարդասիրութեան զգացմունքին:

Եւ համարձակ կարող եմ տեսլ, որ անցեալ տարի մեր Երջանուց տեղի ունեցած թանգութիւնը միանգամայն արհեստական էր և ոչ թէ բնութեան պատիժ, որի համար պիտու է գործին անձնաօթ անձնել: Ուստի և եթէ յառաջիկայ ձմեռն նոյնպիսի գէպեր կրկնվեն, տխուր հետեւանքն քաղաքացի պարտական է մեր քաղաքացիներից ունեւոր դասակարգը: Եւս վերջիններս այժմանից սկսած իրանց համար ուսուցեց ահագին միջանդներ են պատրաստում, և 3-4 տարեկ պաշարեցնելուով անշուշտ խնդրուել են: Սակայն այս լուս ընդհանրաւոր անհաճելի վարմունքն առիթ է, և ինչ թող եմ տեսնել մի քանի հայր անաշխարիկ մեր քաղաքացիներին, թէ ինչպէս պիտի վճռեն:

Երբեք ում վրա է ծանապարհութիւնը միջին և ստորին դասակարգի կենսի ցան ու հօգոր, եթէ անցեալ տարեկան գէպերին ենթարկվել քաղաքը: Միմէլ՝ կարծում են մեր քաղաքացիները, որ չբարեւորները ունեն հիմայ էլ այն միջոցները, որոնցով տօնաւորութիւնն ունեցան նախկին ժող, և հիմայ ևս կարող են նոյնանման արկածներին դիմանալ: Միմէլ՝ կարծում են հարուստները, թէ կարող են անտարբերութեամբ նայել աղքատների դառն տանջանքներին, և արտի բարոյական խայթոց չեն կրի:

Միակ պայմանը և կարեւորութեան միակ հնարն արհեստական թանգութիւնը մեր երկրից արմատախիլ անելու այն է, որ վերջապէս քաղաքացիները այդ տեսակ երկրագործականութիւնը, միանգամայն հաւատարմութիւն, որ չենք տեսնի թանգութիւն, եթէ ցորենի միջերը այնպէս չարժեքով հարուստների մօտ: Իսկ եթէ այդ չարժեքութեանը վերջ տրվի, այն ժամանակ առիթ կը տանք գիւղացիներին, իրենց փաճառքի և մեր կենսից զիւստի անտարբեր կազմող միջերը բերել քաղաքում փաճառելու, այն էլ ամենատարածան դնով:

Եւս ինչպիսի այնքան բազմակողմանի օգուտներ ունի, որին անուշադիր թողնել մեր կողմից կը նշանակէ մեր ընդհանուր տնտեսական կենսից անդորրութեանը դաւաճանել: Հուշում ենք, որ անտարբերութեան ցոյցեր չը պէտք է նշմարենք գէպի մեր արտադրած քաղաքացի:

Հմայակ

ՆԱԽԼԱ ԿՈՐԻՍՏԱՆԻՍԻՅՈՒՆ

13 նոյեմբերի

Հատկը համարանօք վերաբերվում են Մշակոյ լրագրին այն պատճառով, որ նուր հրատարակութեան շարունակութիւնը մինչև ցայժմ ունեցել է իր անկողմնակ ուղղութեան բազմաթիւ հետնորդներ: Մշակոյ իւրաքանչիւր թերթում գտնուում ենք մտաւորական և բարոյական կողմին վերաբերեալ զանազան նոր մտքեր, ազգութեան զգուցիւր պահպանելու ամենաօգտակար և զօրաւոր միջոցներ: Կա ոչ միայն յարգելի և Ուսում. Հոյսատանում գտնված հայ երիտասարդութեան համար, այլ և տաճկահայաստանի մեր ազգայինը անցեալ 1877-ի ուսումնական կրթական պատերազմից սեփալ ցնիկացան աւելի կարեւորութիւն տալ այդ թերթին, որի միջոցով նոքա կարողացան ըմբռնել շատ ազգագուտ և պիտանի մտքեր, որոնք օրերուս սկսվել են հանդէս գալ ապագայ բարոյութիւնների համար:

Օրերուս իր անձնական գործով այստեղ պատահեց Ս. Կարեւոր Ուսումնասիրաց Երկրորդութեան լրագրին անդամներից մի պարուն. ստացող տեղեկութիւններ լսելու արդէն ցանկանում էինք, նրանից լսվեց ու գեղարկ լուրեր Ս. Կարեւորականի արդէ հայ երիտասարդութեան գործունէութեան վերաբերմամբ. այդ թերթում տեղեկութիւններ տեղեկութիւններ և լուսնաբարաններում մեծ ազգայնութեամբ և կարգապահութեամբ: Եւս ինքեան պաշտպանական սկզբունքի վրա բարձրում են նաև մտնեց ազգութեան քաջարկիւր ատեն նախատեսութեանը: Խանութիւնայ հայերը

Եւ յետանից առանց գէպի և բեզդիքի քաղաք չեն խնամ: ամենայնպէս երիտասարդ և պատանին զինկարութեան պէտքը զգացել է և եթէ հարկ լինի, ամեն ազգային գործի մէջ մասնակցելու փափաք են յայտնում: Թէ և սովոր բոլորովին չեն անհետացել, այնուամենայնիւ այժմ փանջ հայեր և ընկերութիւնը գործում են, անտարբեր չեն, շարժամներ շատ կան...

Թիւրքաց ուշադրութիւն աւելի գրաւել է «Օրնակիր» ընկերութիւնը, որ կազմված է ծարպիկ և կորովի երիտասարդներից: Նրանց երգած «Հովիտ էլ լուրեր» երգը մեծ տպագորութիւն է գործել ոչ թէ միայն մեր թիւրք հիմանդների վրա, այլ և օսմանական զորաց նուազածուց խումբը այդ եղանակը անում է գեղեցիկ ներգաշ նախկինում:

Հայաստանի հիւրը մեծ գովեստով խօսեց առաջ և անցիկային փոխ-հիւպատոսաց գէպի հայ երիտասարդութեանը ունեցած անկեղծ համակրութեան վրա, որ նոքա շատ տեղում բանախօսել են թէ լսարաններում և թէ մասնաւոր խմբակներում, այն բոլոր բանախօսութիւնները վերաբերել են հայկական խնդրի նպատաւորութեան և աւելարդ են իստիճակութեամբ շարժվել:

Պ. Կլէմն որի մի հնազանդական մարդ է եղել, հետազոտել է Ս. Կարեւոր շարժվել է նրանի Վ. Կարեւոր արեւելահայաստանի Զայնկայանի երկեղեցու վրա: Օգնելով Կարեւոր կողմն քաղաքների շուրջ փորկի տար, որտեղից նա դուրս է երկրի ամենաթանկագին իրեղեններ, քանակներ և երանիներ մարմարեայ օբյեկտաւ քարեր, մի կամ երկու արշիւնէն աւելի երկայնութեամբ մարմարեայ սիւներ, ոսկեայ արձաններ և պղնձեայ կուռքեր գտնաւոր նմանութեամբ և իրով զլխաւեւ զուտ կեանք զուգահեռ և մի արժեքաւոր արձան որը կանգնացած է պղնձեայ տախտակի վրա: Նոյն տեղերից դուրս են եկել նաև մեծ և միջակ թանգագին քարեր, որոնցից միւս փոխ-հիւպատոսը շարունակաբար իր վրա է կրում: Մի ուրիշ տեղից դուրս է երկրի գործադրի քարեայ փառերի, որոց տեսակը նոյնպէս գտնվել է փանջուց տեղում, մէջը օղի անկու համար:

Եւ յետից հիւպատոս ասկաւին շարունակում է այդ հետաքրքրական հետազոտութեանը: դուրս են եկած հետեւեալները: մի մասը հակեր կապկու ուղարկել է որ որ հարկն է, և մտադիր է հետազոտել նաեւ Հայոց Զոր և Կիւմար գետերի մէջ գտնված մի քանի նշանաւոր բլուրներ և այլերն են: Ինչպէս երևում է պ. Կլէմն այդ գործը կատարում է պաշտպանական և խոստացել է Զայնկայանի երկեղեցու շրջակայքից դուրս եկած իրեղենների արժեքից չորսէն մի մաս արդիւնքը սալ երկեղեցու: Կա հասանական է որ երկեղեցու կունեւոր մասնաւոր օգուտ, բայց կարծիք չը կայ որ այդ բոլորը պատկանում է հայոց երբ նոքա դեռ շատ ժամանակ Կիւմար, Զեւակիւն և Երանմիսին մեծ հիւր չէին երկրպագում: տարակց չը կայ որ այդ նրանց աստուածներն են: Սը տպանեց ստացող տեղեկութեանց, որ պարուն խոստացաւ տեղեկագրել մեզ:

Ինչպէս երևում է այժմ Ս. Կարեւոր անդամների կողմանէ սկսվել է կրկնակի միջակարգութիւն, պարուն մեզ հաստատուել, որ անպայմ հայերի թիւը աւելացան: Մշակոյ խառքերը հետզհետեւ անկախ արդիւնաւորութեանը: Իմանալով Ս. Կարեւոր նահանգի Կոստան գետին ընդարձակ ձորերում գտն են ութնուն հայ քարէն աւելի քրքրաբան խնդրական հայերը